

GYŐR TELEPÜLÉSMORFOLÓGIÁJA

CSAPÓ TAMÁS – KOZMA KATALIN - LENNER TIBOR

SETTLEMENT MORPHOLOGY OF GYŐR

Győr responded to the different challenges of the historical times by a continuous renewal. The base plan of the city is closed, surrounded by clear-cut boundaries. The historical core of the settlement – Belváros, Újváros, Sziget and Révfalu – is located in the northern third of the city. The streets meeting at right angles in the inner city do not originate from the Roman times; they are from the Middle Ages. The expansion of the territory of Győr in the 20th century – approximately two-thirds of the total territory of the city – took place on the higher, flood-free elevations farther away, southeast from the rivers.

Győr has a basically urban building up structure, but it has a special feature: as opposed to the other middle and big cities of Transdanubia, the city is less homogeneously built up horizontally and more diverse vertically. Among the styles of building up, the largest areas are taken by the detached houses, but the share of multi-storey blocks is also significant; on the other hand, villas, non-contiguous one-storey housing blocks and terraced houses are absent or rare.

The functional structure of Győr resembles that of the typical big cities. The city core is developed and large, and can be divided into parts. There are four large, peripheral shopping zones in the city that took away a part of the commercial functions of the city centre. The extent of industrial areas is huge, in line with the industrial functions of Győr which are unmatched in Hungary. As regards residential areas, the outer one is bigger, the main reason for which is the large number of settlements annexed to Győr.

BEVEZETÉS

Tanulmányunkban Győr településföldrajzát vizsgáljuk meg egyrészt a történeti földrajz oldaláról, másrészt morfológiai megközelítésben. A települések az emberi tevékenység egyik legösszetettebb termékei a földrajzi környezetben, nem magányosan állnak a térben. Kapcsolataik és a rájuk jellemző funkcióik révén a településrendszer tagjai. Nem változatlanok, történelmük során folyamatosan átalakulnak. Ennek a folyamatos változásnak a települések alaprajza adja a korokon átívelő lenyomatát. Az alaprajz ezért a településre jellemző egyediséget hordozza. A tanulmány első részében Győr példáján keresztül azt kívánjuk bemutatni, hogy a települések arculatának mai állapota egymásra épül, egymással szerves egységet alkot, az azt kiegészítő, bővítő elemek pedig hosszabb fejlődés eredményei. Ezért megértésük csak a települések történetének megismerésével lehetséges. A fentiekkel összefüggésben két kérdésre keresünk választ:

- Hogyan változtak Győr funkciói az évszázadok során?
- Melyek a város alaprajzának történeti gyökerei?

A tanulmány második része a város beépítését és funkcionális szerkezetét elemezi. Ennek elkészítéséhez empirikus kutatást, terepbejárást végeztünk. Bejártuk a város utcáit és tereit, mely során felmértük az egyes beépítési módokat és a város nem lakóterületeinek funkcionális hasznosítását. A tanulmányban be kívánjuk mutatni milyen a város beépítése és funkcionális szerkezete, s mindez mennyiben hasonló vagy tér el a magyar nagyvárosokétól.

1. GYŐR FUNKCIÓINAK ÉS NÉPESSÉGÉNEK A VÁLTOZÁSA

A több mint ezer éves múlttal rendelkező Győr városi szerepköre történelme során többször módosult, térszervező ereje azonban annyiban speciális, hogy koroktól függetlenül nem csak szűkebb városi vonzáskörzetének volt a központja. Jelentősége túlmutatott a szűk városi környezetén, a Kisalföld határain, olyan funkciókat szerzett meg és működtetett, melyek regionális léptékű szerepére és kapcsolataira hívják fel a figyelmet. Melyek voltak ezek a funkciók?

Történelmének korai időszakától kezdve *folyami átkelő település*, majd a hidak megépülése után *hidváros*. Kitűnő földrajzi és forgalmi helyzetét a Rába és a Marcal torkolatában már a rómaiak idejében is kamatoztatta. Ők a szárazföldi utak számára jó és elkerülhetetlen átkelőhely védelmére a mai Káptalandombon erődöt emeltek. Mellé katonai és kereskedelmi város települt Arrabona néven a Kr.u. 2-4. században. Bár az ősi település elpusztult, Győr területe valószínűleg állandóan lakott volt. A rómaiak után az avarok, majd a honfoglaló magyarok meglepedése adott lendületet a fejlődésnek.

Védelmi szerepkör. A vár, mint biztonságot nyújtó katonai elem jelentősége nem csak hadászati, hanem gazdasági szempontból is fontos volt. Államalapító királyunk emeltette Győrt királyi várispánsággá és püspöki székhellyé. A védettséget kihasználva a palánkfalal körülvett vár oltalma alá iparosok és kereskedők települtek, mellette tehát középkori falusias váralja település nőtt, amit magas, karcsú fallakkal erősítettek meg. A tatárjárás pusztítása után IV. Béla immár az osztrák herceg támadásaival szemben rendelte el a város további megerősítését. A kézműipar és a közvetítő kereskedelem élte a település polgárai V. Istvántól vásártartó és árumegállító jogot kaptak 1271-ben. A palánkkal védett vár és az immár szabad királyi város topográfiailag is egybetartozóan és egymásra utaltan élt. A dunai vízi út mentén és fontos szárazföldi utak keresztesződésében őrködő vár viszont katonai célpont is volt egyben, ami vonzotta az ellenséges támadásokat, veszedelmet hozva a civil lakosságra. Ez a kisalföldi régióban a török hódoltság közelében gyakran előfordult. Mivel Bécs védelme szempontjából Győr kulcsfontosságú volt, végvárát olasz hadmérnökök birodalmi jelentőségű erődde építették át az akkori idők legmodernebb reneszánsz füles bástyás tervei szerint. A törökök mégis bevették a várat 1594-ben, amit csak négy év múlva sikerült visszafoglalni a Habsburgoknak. A vár törökkori jelentősége a 17. század végén halványult el: Kanizsa visszavétele után a győri erősségre egyre kevésbé volt szükség. A település további terjeszkedését gátolta a túl nagy helyet elfoglaló erődrendszer, a várarkok és a kapuk pedig a közlekedést nehezítették. Napóleon csapatai ellen 1809-ben pedig már védelmet sem nyújtottak a várfalak, amelyeknek a bontását 1820-ban kezdték meg.

A kereskedelmi szerepkört Győr kiváló földrajzi helyzete élte a Duna mentén. Az itt található természetes, de leküzdhető akadályok miatt vált a település közlekedési csomóponttá. A K-NY-i forgalmat a Rába és a Marcal összeszűkülő mocsarai terelték a Duna jobb partjára, a Fehérvár felől érkező út, a Sokoró akadály miatt vezetett erre É-i irányba. A déli oldal árvízmentes teraszain NY felé vezető szárazföldi út előnyeit a marhakereskedők kamatoztatták. Budáról Székesfehérvárt érintve érkezett Győrbe a „Mészárosok útja”, ami Ausztriába vezetett tovább. Amíg a marha volt a legfontosabb kiviteli cikk, a város jól jövedelmező marhavásárokat rendezett a mai Bisinger sétány helyén. A kereskedőknek a legeltetésért fűbért, a folyóvízi átkelésért úsztatópénzt, továbbá harmincadvámot kellett fizetniük. A jelentős vagyont felhalmozó győri tőzsérség

a török kor után élte virágkorát. A Mosoni-Duna, mint vízi út felértékelődése a 18. században kibontakozó agrár-árutermeléshez kötődik. Győr előbb a kiskisalföldi gabonát gyűjtötte, majd hamarosan az alföldi, bácskai, bánáti búzatermést is. A gabonakereskedelem fejlődésének lendületet adott a napóleoni háborúk gabonakonjunktúrája is. Győr a 19. század első harmadában, a gőzhajózás megindulásával tört az országos gabonakereskedelem élére, a század közepén pedig már Pestet is lekörözte. Az alföldi búzát állatokkal vontatott gabonaszállító hajókon, az ún. burcsellákon hozták Győrig, ugyanis a három ágra szakadó Duna ágai közül a Mosoni–Duna volt alkalmas a hajózásra. A szállítmányt Gönyűnél, Győrnél át kellett rakni kisebb hajókra, melyek Mosonig, Magyaróvárig vitték tovább, innen pedig szekerekkel juttatták el a rakományt Bécsig. Az átrakás miatt Győrben 150 gabonaraktár épült fel, megerősödő kereskedő polgársága pedig komoly szervező szerepet játszott a gabonakereskedelemben. A felhalmozott vagyonból futotta a kulturális kiadásokra is, így Győr *kulturális-oktatási központi szerepköre* túlnőtt városi-piaci vonzáskörzetén. Bencés gimnáziuma, jogakadémiája, hittudományi főiskolája regionális szerepkört láttak el (GYŐRI 1999). A város gabonakivitelből élő kereskedelme az 1860-as években válságba került. A Bécs és Pest-Buda között megépülő vasútvonal miatt nem volt többé szükség a gabona átrakására. Pest-Buda ezzel egyre inkább gazdasági vetélytársává vált a városnak.

A kereskedelem okozta gazdasági hanyatlásból Győrt az ipar fejlődése húzta ki a századfordulón. Az egykori kereskedőváros ekkor vált *Magyarország egyik legfontosabb ipari centrumává*. A vasutak kiépülését úgy fordította tehát előnyére, hogy a megcsökkent gabonakereskedésért hatalmas gyáriparral kárpótolta magát (BULLA – MENDŐL 1999). Az ipari funkciók koncentrációját különböző telepítő tényezők segítették elő, továbbá az ipar fejlődésének különböző korszakai rajzolódtak ki a város gazdaságtörténetében. Ami a telepítő tényezőket illeti, a vasúti csomópont összeköttetést teremtett az Osztrák-Magyar Monarchiával, egyúttal kézzelfoghatóvá vált Bécs és Budapest, mint fogyasztópiacok közelsége. A vízi út biztosította az ipari nyersanyagok olcsó szállítását. A korábban is jelentős kézműves céhes ipar miatt elegendő szakértelem és magas szintű munkakultúra halmozódott fel helyben, amihez még hozzájárult az is, hogy a Kisalföld átalakuló agrárgazdasága biztosítani tudta a szabad munkaerőt. Jelentősen segítette az ipartelepítést az előre látó városvezetés azzal is, hogy a megvétől vásárolt földeket kedvező áron, részben ingyen adta oda a gyárat alapító, tőkét befektető tulajdonosoknak. Ezt a törekvést erősítette az országos iparpártoló állami politika is (KASZA 2002). A város gyáripari fejlődése több korszakon ment keresztül. A Monarchiában – még a 19. század utolsó évtizedében – épült ki a Győrre később is jellemző nehéz- és gépipar, valamint az élelmiszeripar. A gépipar talán legismertebb képviselője az 1896-ban alapított Magyar Vagon- és Gépgyár Rt. volt, a későbbi „Rába”. A háborús készülődés kétszer is előtérbe helyezte a hadiipart a város történetében. Az I. világháború előtt alapították a Magyar Ágyúgyár Rt-t, ami a Monarchia legkorszerűbb hadiüzemének számított a saját korában. A gyártelep szállításainak megkönnyítésére még Iparcsatornát is építettek az üzem és a Mosoni-Duna között. A II. világháború előtt pedig a kormány Győrben hirdette meg iparfejlesztési (fegyverkezési) programját. A háborús konjunktúra azonban hamarosan háborús pusztítássá vált. A szövetségesek ugyanis Győr hadiipari szerepe miatt huszonnégy légitámadást intéztek a város ellen. A bombázások miatt több mint 1000 civil ember vesztette életét, a 264 ipari üzemből teljesen elpusztult 72, súlyos károkat szenvedett a vasúti teherpályaudvar és a városi közművek, megsemmisültek a raktárak, a kikötő és a villamosmű is (GECSENYI – GÖCSEI 1985). Az újjáépítés után – a nyugati

határhoz való közelsége miatt – az 1960-as évekig a nagy ipari beruházásokból kihagyták a várost. A mennyiségi szemlélet jegyében koncentrálták a textilipart, és jelentős fejlesztéseken ment át a nehézipar. Az államszocializmus éveiben is megőrződött a város diverzifikált iparszerkezete és tovább éltek az ipari termelési hagyományok is. Erre alapozva a rendszerváltás után – főleg az osztrák és német befektetők segítségével – az exportorientált gépipar újult meg elsőként (járműipar), új iparágként épült ki az elektronikai ipar és korszerűsítették a textilipar termelési eljárásait is. A piacgazdaságra történő gyors és sikeres áttérésnél most éppenséggel előnyt jelentett az osztrák határ közelsége és az, hogy az autópálya az 1990-es évek elején érte el ezt a határunkat (LENNER 2013).

Győr tehát a rendszerváltás után is sikerrel őrizte meg gazdaságának innovatív jellegét, a modernizáció legfontosabb vidéki központja lett. Jelentős pénzügyi, vállalkozói központ, magabiztosan fejleszti regionális szinten – korábban hiányos – felsőoktatási, tudományos, egészségügyi, adminisztratív funkcióit (BELUSZKY 2003).

A város népessége az első népszámláláskor, 1870-ben mintegy 32500 fő volt. Ezt követően a 20. század elején dinamikusan gyarapodott, az 1930-as évek közepére már megduplázódott, amihez hozzájárult az 1904-ben a városhoz csatolt Győrsziget és Révfalupataház községek lakossága is (Nagyvárosok belső tagozódása – Győr 2003) (1. táblázat).

1. táblázat: Győr népessége a településszervezésekkel (1870-2010)

Table 1: Population of Győr after the annexations of settlements, 1870-2010

Népszámlálás éve	Népességszám (fő)	A városhoz csatolt települések neve	A városhoz csatolás éve
1870	32456		
1900	45328	Győrsziget, Révfalupataház	1904
1910	53356		
1920	60098		
1930	63028		
1941	70715		
1949	69583	Pinnyéd	1950
1960	86101	Bácsa	1966
1970	102600	Gyirmót, Győrszentiván, Ménfőcsanak	1970
1980	124130		
1990	129331		
2001	129412		
2010	131267		

Forrás: KSH, 2003 és 2010

A II. világháborúban népességvesztést szenvedett el, és csak az 1950-es évek elején érte el az 1941. évi létszámot. 1950 óta a város népessége ismét rohamosan növekedett, 1970-ben már meghaladta a 100000 főt. A népesség növekedéséhez hozzájárult az is, hogy 1949-1970 között történt a legtöbb közigazgatási változás a városban. Napjainkra meghaladta a népességszám a 130000 főt. A változás főleg a bevándorlásból adódott, és csak kisebb mértékben a természetes szaporulatból. A bevándorlás üteme az 1960-as –

1980-as években volt a legintenzívebb. A vándorlás iránya az 1990-es évek közepén fordult meg, jellemzővé vált a városból a zöld övezetbe való kiköltözés. Az átrendeződéshez az agglomerálódó térség gyors fejlődése teremtette meg a lehetőséget. Az ezredfordulón 129412 fő volt a város lakosainak a száma, alig több mint 11 évvel korábban. Ugyanakkor a népességszámot tekintve csökkent Győr hátránya az ország másik négy legnépesebb vidéki városával szemben.

2. ALAPRAJZI VÁLTOZÁSOK

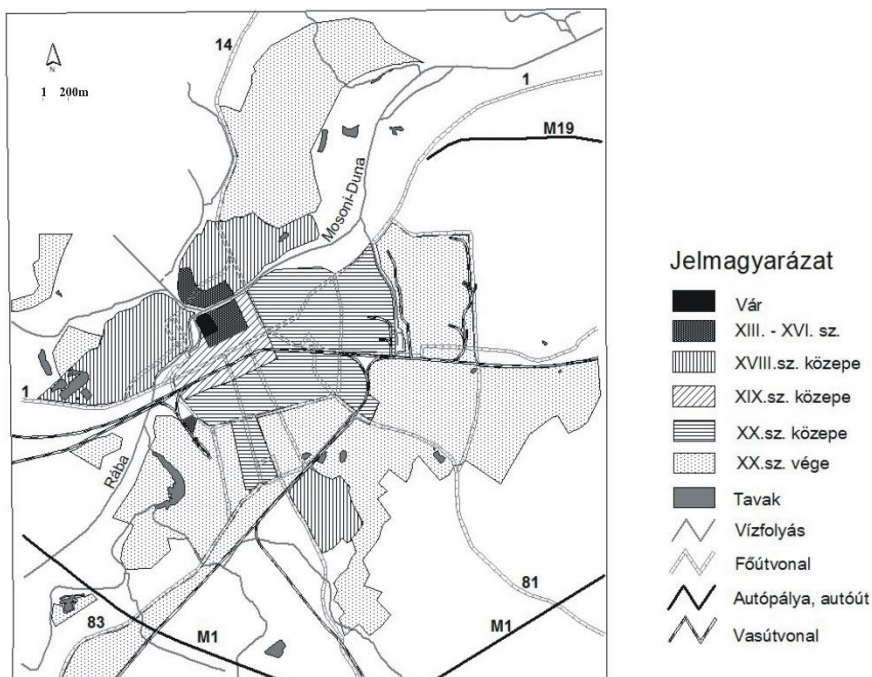
A könnyen leküzdhető Rába-torkolati hely kiváló földrajzi adottságait a rómaiak kamatoztatták először, akik Pannónia védelmi rendszerében stratégiai szerepet szántak a természetes közlekedési csomópontnak. A castrumnak nevezett négyzetes vár határoló falait a fő égtájak szerint építették meg. A castrum mellé a Kr. u. 2. századtól katonai és kereskedelmi város (canabae) települt. Ezt a castrumtól DK-re, a Savaria és Brigetio felé futó utak által közrefogott területen felépült települést nevezték a rómaiak Arrabonának. A castrum alakzatára az előre megtervezett derékszögű úthálózat volt a jellemző, míg a canabae településszerkezete spontán nőtt. A római tábor és a körülötte települt polgárváros a Kr. u. 4. században pusztult el. Az utóbbi évek műszaki jellegű településtudományi kutatásai bebizonyították, hogy *Győr belvárosának derékszögű utcarendszere nem vezethető vissza a római eredetig*. A település domborzata és településszerkezete közötti összefüggés elemzése azt mutatja, hogy a római utak és a mai beépítési vonalak koordinátái és azok szintkülönbségei lényegesen eltérnek egymástól (FÁTAY 2011).

A kora középkori vár két részre tagolódott a város felszínéből alig néhány méterrel kiemelkedő Káptalandombon: belső várra és külső várra. A belső, kis területű, fellegrvár jellegű rész töltötte be a Püspökvár szerepét. A külső vár pedig az ispáni vár volt a székesegyházzal. Ennek gerendaszerkezetű sáncát egy rövid szakaszon megtalálták. A feltárásból látható, hogy a sánc hozzávetőleg a római várfalak nyomvonalán épült, de az ókori építmény részeit nem használták fel a 10. századi építkezésnél. *A kora középkori Győr városfejlődése kettős maggal indult*. A vár és a nagyjából körte formájú váralja településszerkezetét a vízfolyásokat követő hosszú, keskeny, szabálytalan vonalú utcák és a sugárirányú szűk közök határozták meg. A félig földbe süllyesztett házak az árvízjárta terület magaslataira épültek. A váraljából a Káptalandombra a Rábai kapun vagy a Dunai kapun át lehetett belépni. A kapuk előtti tölcseresedő térről a széles várfalat áttörő meredek lépcsőkön lehetett feljutni a várba.

A Győr belvárosára jellemző tervszerű, négyszöges utcahálózat kialakítását olasz hadmérnökök végezték el. Ők a sorozatosan pusztító tüzek és a hadászati megfontolások miatt a középkori girbe-görbe utcák helyett szélesebb, egyenes és derékszögű kereszteződésű utcasorokat terveztek (LOVAS 1940). Helytörténészek szerint azonban a mérnökök nem egy teljesen új helyzetet teremtettek, hanem valószínűbb, hogy a 16. századi városban egy továbbélő régi alaprajzot szabadítottak meg az időközben történt beépítésektől. A városrendezők így valójában az eredeti szabályos formáról kaptak információkat. *A belvárosi alaprajznak tehát nem a 16. századi rendezés adta meg a szabályos arculatát, hanem az a középkorból származik* (BORBÍRÓ - VALLÓ 1956). Ugyanakkor a fővázon belül felfigyelhetünk olyan kisebb utcákra és közökre, amelyek zegzugos vonalvezetésükkel szelik át a hálózat nagyobb tömbjeit. Ilyen kanyargós, szűk utcák pl. a

Gyógyszertár és a Nefelejcs utca, elhajló vonalú a Szabadsajtó utca. Szerepük a szabályos tömbök közötti közlekedés megkönnyítése, vagy a tűzoltás meggyorsítása lehetett. Ezek a kora-középkorban alakultak ki. Létezett tehát egy, az alapítás előtti időkből származó kora-középkori előzmény-település, melynek szerkezetét az eredeti funkciókkal nem törődve illesztették bele a 16. századi sémába. Hasonlóan szabálytalan, „rostos” szerkezetű, organikusan nőtt kora-középkori települések máshol is találhatóak a Szigetközben, a kiszáradt folyómedrek rendszeréhez igazodva (WINKLER 1998).

1. ábra: Győr alaprajzi fejlődése
Figure 1: Development of the base plan of Győr

Forrás: saját szerkesztés

A török kor utáni újjáépítés során az utcák beépítésének vonalát kiegyenesítették, az új házakat pedig már – olasz mintára – az utcával párhuzamos gerinccel építették, zárt sorban. A várral védett barokk város körül is éltek emberek, akiket a település a végvári korszak elmúltával magába olvasztott. Győr megalakuló önálló közigazgatása hamarosan fennhatósága alá vonta a környező településeket is: Újvárost, az É-i településgyűrűt alkotó Szigetet, Révfalut és Pataházát, valamint a D-i Szabadhegyet. Ezzel megkezdődött a lerombolt történeti külvárosok betelepítése és újjáépítése. Kezdett kialakulni a mai városszerkezet (1. ábra).

A 19. század eleji „bástyadöntés” – a várfalak lebontása – új korszakot nyitott Győr alaprajzi fejlődésében. A felszabadult területeket parcellázták, bővült a város. A rendezési tervek mindegyike tovább örökölte a sakkéblás alaprajzot. Közülük végül az valósult meg,

amely a belváros szabályos középkori utcáit D-i és K-i irányban, töretlen vitte tovább. Így követte a városfejlődés a történelmi hagyományokat a 19. században. A városkép áttekinthetőbb lett. A kiépülő új városrész fő tengelye a promenáddá szépülő Baross út É-i szakasza lett, („kis-Baross út”) ami a Káptalandombtól indult és az 1895-ig meglévő Fehérvári kapuhoz vitt egyenesen.

A század második felében kiépülő vasútvonalak legfontosabbikát, a K-Ny-i irányú Budapest-Bécsi vonalat akkor még lakatlan területen vezették át. Hamarosan ez lett a belváros D-i határa. A településfejlődés fő irányát a századfordulón ugyanis ez a vasútvonal, az ehhez épített főpályaudvar és a K-i iparterületek szabták meg. A 20. század elejére a belváros elérte a vasútvonalat. A beépülő hosszú keskeny sáv nyugati részét Ferencvárosnak, keleti oldalát Ferdinándvárosnak nevezték. A tágas és korszerű belváros megszületése mellett volt a századforduló településfejlesztésének egy másik nagy vívmánya is: az új K-NY-i várostengely, a Szent István út kiépítése. Az erre merőleges másik tengelyt, a Baross Gábor utat a vasúton átívelő híddal D felé meghosszabbították, utat nyitva ezzel a város D-i irányú, lendületes fejlődésének. A két várostengely metszéspontjában jött létre Győr új városközpontja.

A város az I. világháborúig két irányban nyújtzkodott tovább: a vasúttól D-re Nádorváros épült ki, kelet felé pedig Gyárváros terebélyesedett. Gyárváros fejlődése a vagongyár, majd főleg az ágyúgyár 1913-as idetelepítésétől indult meg. Elsősorban az ipari munkásság lakóhelye lett. A központjában lévő ovális alakú főtérre, a Mátyás térre futnak össze a sugaras vonalvezetésű utcák. A teret impozáns saroktoronyos lakóházak keretezik, míg a sugaras utcákban rusztikus kő és vakolt homlokzattal szabadon álló kétemeletes munkásházakat építtetett a Magyar Ágyúgyár Rt (*WINKLER - KURCSICS 1998*).

A két világháború között a településfejlesztés erőit főleg a közműhálózat és néhány középület létesítésére, valamint a közlekedési gondok enyhítését szolgáló utak és korszerű hidak építésére fordították. Ezáltal a belváros Győr minden településrészéből egyformán könnyen megközelíthetővé vált (*HAMMER 1936*).

A második világháborús károk helyreállítása és a népesség számának a következő évtizedtől meginduló növekedése a lakásépítésen keresztül ösztönzőleg hatott a település fejlődésére. Mivel a város legsúlyosabb gondja a lakáshiány volt, mindenekelőtt ezt a problémát kellett orvosolni. Ezt háromféleképpen tették meg: *a történelmi városrészek átépítésével, lakótelepek építésével és községek Győrhöz csatolásával*. Az első kettő hatásáról a város beépítésénél részletesen szólunk, itt csak annyit jegyzünk meg, hogy az átépítésekkel hátrányosan változott meg a történelmi városrészek képe, az ÉK-ről DNY-i irányba tartó lakásépítési hullám pedig markánsan megváltoztatta a beépített terülek arányát: a város súlypontja D-re tolódott. Ami a községek Győrhöz csatolását illeti, a város telek- és területhiányát csökkentette Bácsa és Kisbácsa Győrhöz csatolása 1966-ban. Ezzel a város alaprajza szinte az országhatárig terjedt ki. Az agglomerációs gyűrű legbelső településeit – Győrszentiván, Gyirmót, Ménfőcsanak – pedig 1970-ben egyesítették a várossal. Az egyesítés után az olcsó telkeket kereső beköltözők jelentek meg a csatolt községekben. A települések történeti magja átépült, vagy lebontották, a meglévő utcák mellé újakat nyitottak.

3. A VÁROS BEÉPÍTÉSE

A középkor végi Győr arculatáról keveset tudunk. A mai városmag – ami akkor az egész várost jelentette – szabályos utcahálózatát a 16. század során tervszerűen alakították ki, benne jellemzőek voltak a fésűs elrendezésű, sűrűn épült, többnyire földszintes kőházak. A zárt sorú, többnyire egy- és kétemeletes házak a 17. századtól jelentek meg a mai belvárosban, köztük sok városias ún. reneszánsz, sarokerkélyes épület volt, melyek ma a város legféltettebb műemléképilei. Az Újvárost, amely bizonyíthatóan létezett a 13. századtól, a török lerombolta, majd a városrész a törökök után a 18. században újra beépült. A Rábához igazított futásirányú hosszú utcák közül a főutca már városias, többszintes zárt beépítésű volt, a többi még falusias jellegű. A halászház lakta Szigetet és Révfalut is falusias beépítés jellemezte. Szabadhegy lazán beépült szőlőbirtok volt ez időben.

Győr területe a 19. század folyamán először a városfalak lebontása, majd a vasút kiépülése, illetve az ezt követő jelentős iparosodás következtében növekedett meg, amely együtt járt a mai belváros városias kialakításával. A 19. századtól a beépítés jellegét egyre inkább a városrendezési előírások és a tudatos településrendezés befolyásolták és irányították. Sorra épültek fel a 2-3 emeletes köz- és lakóépületek. A 19/20. század fordulóján Sziget és Révfalu beépítése is zártabbá és vertikálisan tagoltabbá vált. Győr arculata minden bizonnyal ekkor volt a leginkább városias hosszú története során. A kapitalizálódás következtében a város déli irányban is kiterjedt. Megkezdődött Nádorváros beépítése kezdetben villákkal, sorházakkal és emeletes társasházakkal. Már az első világháború előtt megindult a Gyárváros kialakulása, ahol az üzemek mellett/között többszintes tömbös, vagy földszintes munkásházak épültek. Ez a folyamat a két világháború között is tartott.

Az államszocialista időszak gyökeresen változtatta meg Győr beépítését. Egyrészt megépültek a többszintes tömbös lakótelepek, elsősorban a város déli részén, jelentősen megnövelve a beépítés vertikális tagozódását. Másrészt kiterjedt családi- és sorházas beépítésű városrészek jöttek létre a hat község Győrhöz csatolásával, és a város terjeszkedésével. Végül, a szocialista városfejlesztési és építési elképzelések áldozataként esett a belváros zártan épült polgári házsorainak egy része, melyek helyén egy új városközpontot alakítottak ki. A rendszerváltozást követően új, hagyományos technológiával épített lakótelepek ugyan már nem épültek, de megjelentek a lakóparkok és az igényes családi házak.

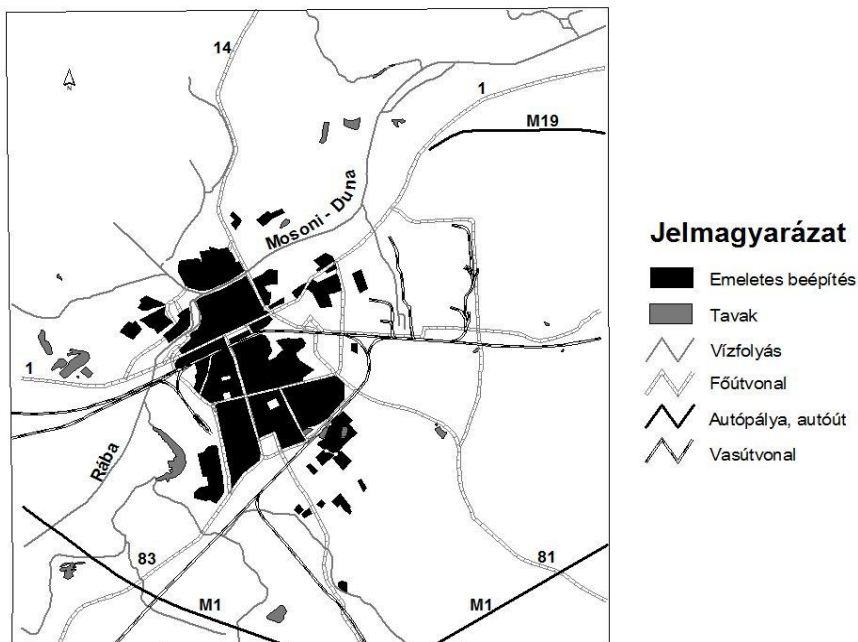
A beépítésnek hazánkban két fontos aspektusát szoktuk értékelni és figyelembe venni. Az egyik a beépítés zártága, a másik a vertikális tagoltsága (*BECSEI 1983*). Győr beépítése mindkét vonatkozásban bizonyos sajátosságokat mutat. A *zárt sorú beépítés* elterjedése a városban Nagykanizsához, Szombathelyhez, de különösen Sopronhoz képest kicsi, elsősorban a földszintes zárt polgárházakat tekintve. Ezzel szemben a *beépítés vertikális tagozódása* nagy, nagyobb, mint a megyei jogú városainak átlaga. Az emeletes lakóházak aránya 2001-ben 13,7 % volt, Győrt – a volt szocialista városokat leszámítva – csak Sopron, Kőszeg, Vác, Eger és Szeged előzte meg. Nem ismertek még a 2011-es népszámlálásnak a részletes adatai, így nem tudjuk most mennyi az emeletes lakóépület a városban, de felmérésünk során jelentős számú 2001 után épült új lakóházat számoltunk össze, így véleményünk szerint napjainkban közel 3400 emeletes lakóház van Győrben. Ehhez azonban hozzá kell még számolni az emeletes középületeket is, melyeket a

népszámlálások nem rögzítenek. Győr számos és jelentős központi funkcióval, és egyben ezekhez kapcsolódó közintézménnyel, középülettel rendelkezik, melyek általában többszintesek. Ezekkel együtt – véleményünk szerint - a városban mintegy 5 ezer emeletes épület van, amely az épületeknek több mint ötöde. Az emeletes épületek nagy többsége a történelmi városmagban, Sziget keleti, Révfallu déli részén, foltokban a Gyárvárosban, valamint a lakótelepeken található (2. ábra).

Győrben a hazai vidéki városokra jellemző *beépítési típusok* közül valamennyi előfordul (CSAPÓ 2004). Az egyes típusok közötti arányok azonban tükrözik a város történeti fejlődéséből fakadó sajátosságait. A hazai közép- és nagyvárosokra jellemző arányokhoz képest kisebb az előfordulása a földszintes zárt-, a sorházas- és a villaszerű beépítésnek. Szinte teljesen hiányzik a hézagos földszintes beépítés, a fésűs beépítés pedig csak az Újvárosban és foltokban a csatolt falvakban található. Ezzel szemben igen nagy a családi házas beépítésű terület, ami a nagy kiterjedésű csatolt településekkel függ elsősorban össze.

2. ábra: Emeletes beépítés Győrben

Figure 2: Areas built up with multi-storey buildings in Győr

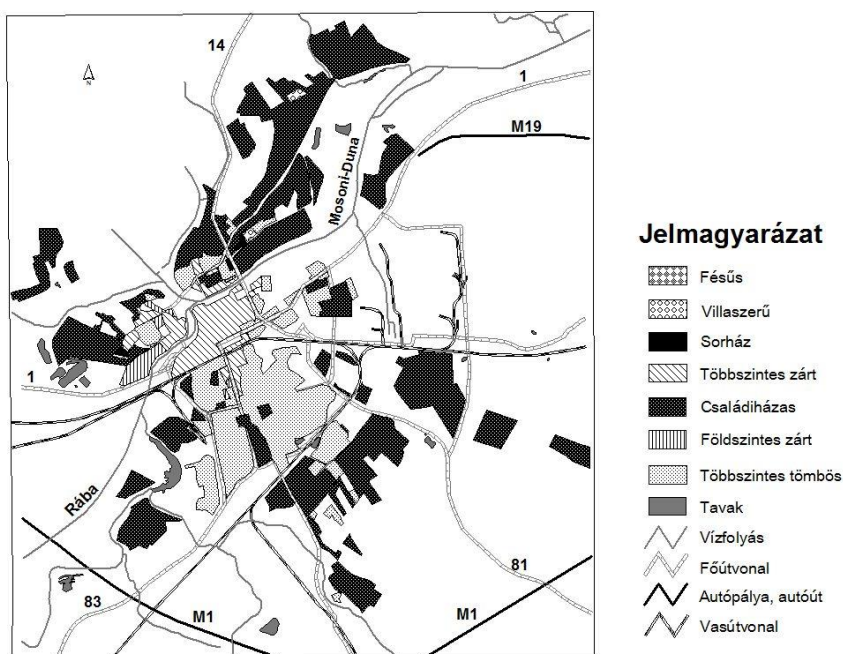
Forrás: saját szerkesztés

A *többszintes zárt*, nagyvárosias beépítés viszonylag kis területre, a történelmi városmagra, a Sziget keleti-, Révfallu déli részére terjed ki, de előfordul Nádorvárosban a Baross Gábor utca mentén a vasúttól a Városi kórházig. A városmagban az épületek közül sok a régi építésű, de szépen felújított műemlék. Az elmúlt két évtizedben egyre több foghíj épült be így, illetve a lebontott régi földszintes házak helyett zárt, emeletes házakat emeltek. Az épületek többsége a városmagban és a Szigeten egyemeletes, a

belváros keleti és déli részén, valamint Révfaluban 2-4 emeletes. Újváros főutcáján az egykori polgárházakba jelentős számú cigány lakos költözött be, az épületek állaga nagyon leromlott.

A *kisvárosias, földszintes zárt beépítés* kis területen fordul elő. Csupán az Újváros déli részén, a Kossuth Lajos utca mentén a Jakobinus utcától kifelé, valamint a Kossuth Lajos utcától a Rába partig terjedő területen jellemző, de nem tisztán, hanem keverve fésűs, de zártan épült házakkal. Gyárváros északi felén is van ilyen beépítés, a Mátyás térből kiágazó utcák mentén, ill. elején. Végül kisebb foltokban előfordulnak zárt földszintes házak Nádorvárosban a Bem tér környékén is (3. ábra).

3. ábra: Beépítési típusok Győrben
Figure 3: Styles of building up in Győr

Forrás: saját szerkesztés

Igen jelentős a *többszintes tömbös beépítés* Győrben. Kiterjedését tekintve a családi házas mögött a második, a város beépített területének 25-30 százalékát teszi ki. Jelentőségét jelzi, hogy a négy nagy és több kisebb lakótelepen Győr lakosságának közel 40 százaléka lakik. A lakótelepek közül legnagyobb a Marcalvárosi, melynek két részében összesen 18 ezer ember él. Mindkettő döntően az 1980-as évtizedben előregyártott panelekből épült, négy- és tízeleteres épületekkel. Az Advárost döntően 1970 és 1980 között építették fel, nagyobb részt tízeleteres panelházakból. Itt mintegy 17 ezer ember él. Szintén a '70-es évtizedben épült fel a József Attila lakótelep nagy része, amely élhetőbb, közép magas, három- négyemeletes tömbházakból áll. Nem minősül lakótelepnek Nádorváros, de beépítését tekintve hasonló ahhoz, különösen az északi részén. Itt a lakóépületek nagyobb

része tömbös, középmagas építésű, de sok a kisebb 4-10 lakásos, két- háromemeletes tömbös társasház is. A tömbházaknak a fele 1960 és 1980 között épült fel.

A fenti városrészekon kívül zömmel többszintes tömbös beépítésű a Gyárváros nyugati fele. Itt, a Mátyás tér környékén találjuk Győr legrégebbi, zömmel kétemeletes házakból álló munkás lakótelepét, amelyet a volt Ágyúgyár mérnökeinek és munkásainak építettek a XX. század elején. A Gyárvárosban máshol is vannak régebbi építésű, három- és négyemeletes tömbházak, gyakran rossz állapotban. A városmagban is épültek a szocialista évtizedekben többszintes tömbházak. Ilyen a Szent István utca keleti részén, az 1950-es és az 1960-as évtizedben kialakított kicsiny háromemeletes telep, a vasútállomással szemben épített, kilencemeletes Megyeháza, valamint több, tízemeletes tömbház a Nemzeti Színház és a Batthyány tér között, amelyek megbontják a belváros egységes arculatát. Kisebb, háromemeletes tömbös építésű lakótelep van még a Sziget közepén, a Radnóti Miklós - Vámbéry Ármin utcák és a Simon János püspök tere közötti részen és Révfaluban a Víztorony utca és a Báthori utcák környékén. A lakóépületeken kívül a legtöbb középület, intézmény, sőt bevásárlóközpont is többszintes tömbös építésű.

A *sorházak beépítés* kis mértékben, foltszerűen jelenik meg Győrben. Mindössze három kis részen fordul elő, általában egy-egy utca mentén, mint az Újvárosban a Szalay és a Hungária utcák között, Révfaluban a Damjanich utcának a Széchenyi híd, illetve felüljáró környékén, valamint az Audi iskolától délre az egykori Pataháza néhány utcájában, valamint Szabadhegyen a Páva utcában. Ezek a sorházak földszintesek, illetve tetőtér beépítésűek. Végül Pataházán a Kagyló utcában fordulnak elő olyan új építésű emeletes sorházak, melyek a hosszú telkeken az utca tengelyére merőlegesen épültek.

Klasszikus, a II. világháború előtt épített *polgári villák* Győrben csak Nádorvárosban a vasútvonalhoz közeli területen a Zrínyi -, Csokonai -, Buda -és Csaba utcákban fordulnak elő. Vannak viszont Kisbácsán és Révfaluban olyan vadonatúj, egyedi tervezésű és alakú igen nagy családi házak, melyek értékük és kialakításuk miatt *villaszerűek*. Ezek a Kosztolányi Dezső utca környékén és Pataháza keleti részén, teljesen új beépítésű területen, a Bárka utca és a Mosoni-Duna között találhatók.

Győr beépített lakóterületének közel 60 százalékán a *családi házas* beépítés dominál (lásd 3. ábra). Nagyobb részük igényes új építésű épület, ugyanakkor többfelé előfordulnak régi, rossz állagú házak is. A családi házas beépítésű városrészek rendkívül gyorsan alakulnak át, így építési évük, állaguk, nagyságuk és környezetük állapota szerint többfélék. Szépszámmal vannak vadonatúj építésű, hatalmas és igényes kivitelezésű családi házas területek, elsősorban a város külső részein, valamint a csatolt településeken, például Szabadhegy déli területén, Kismegyeren, Bácsán az Ergényi lakótelepen, Kisbácsán a Mosoni-Duna és az Új Bácsai út közötti részen, valamint Gyirmót és Ménfőcsanak 83-as főúthoz közel eső területén. Rendezett kertvárosias környezetű, alapvetően családi házas beépítésű Likócs, az Újváros nyugati és északi része, Révfaalu északi területe, valamint a külső lakóövhöz tartozó Pínyéd és Győrszentiván, ill. Gyirmót és Ménfőcsanak nagyobb, a főúttól távolabb eső része. Ezek a városrészek a családi házak többsége 20-40 évvel ezelőtt épült, kevesebb az új építésű épület, állaguk közepes, de nagyon heterogén a lakásállomány. A legrégebben épült családi házak Szent Erzsébet telepen, a Sziget északi felén, a Gyárvárosban, a Szalma-telepen és Jancsifaluban vannak. Itt kisebb alapterületű, egyszerűbb kivitelezésű, kevésbé komfortos, gyakran kocka alakú házak jellemzőek. Végül szólni kell az egykori zártkertekről, melyekben

korábban csak hétvégi házak voltak, de napjainkra egyre több állandóan lakott családi ház található bennük. A beépítés még ritka, keveredve fordulnak elő a szerény kivitelezésű faházak, az átlagos családi házakkal és a villaszerű, hatalmas új építésű épületekkel. Ide soroljuk a Rabkertet, Górérdűlőt, a Szalma-telep és a Győri Ipari Park közötti területet, a Bana-úti kerteket, a Sashegyi-dűlő északi részét és a Sashegy-pusztát, valamint a 81-es főút közötti beépülő területet.

Falusias, ún. fésűs beépítés már alig található a városban. Csupán Újvárosban és Szent Erzsébet-telep néhány utcájában (Liget, Somos utcák) található pár fésűs elrendezésű lekontyolt tetejű ház. Ezen kívül van még néhány az Újváros keleti részén is, de itt zártan épültek, és keverten fordulnak elő a zárt földszintes beépítéssel, ezért arculatuk városias. Bár nem jellemző és csak néhány helyen fordul elő, de találunk a városban erősen lepusztult, már-már putriszerű épületeket az Újvárosban a Kossuth Lajos utca és a Bercsényi liget közötti részen, illetve a Zúgó és a Festő utcák környékén.

Végül meg kell említeni az ún. lakóparkokat, melyek nem beépítési típusok, formák, hanem sokkal inkább sajátos funkcionális lakóterületek (*CSÉFALVAY 2008*). A zárt területen lévő épületek lakóinak különféle szolgáltatásokat nyújtanak a lakóparkokat működtető vállalkozások. Nos Győrben, ilyen szolgáltatásokat nyújtó lakóparkokat nem találni, elnevezésükben ugyan lakó-, vagy villaparkok, de egyik sem felel meg a kritériumoknak. Mindegyikük vadonatúj, vagy éppen napjainkban épül ki, többnyire családi házas beépítésű, és a település értékesebb, szebb részein található. Ilyen a Mosoni-Duna két partján épülő Víziváros-, Városrét- és Vízükör Lakópark, a Szabadhegy déli részén lévő háromszintes tömbös beépítésű Royal Parkváros, a ménfőcsanakai sorházas, ill. többszintes tömbös, sűrű beépítésű Mediterrán Lakópark.

4. GYŐR FUNKCIONÁLIS SZERKEZETE

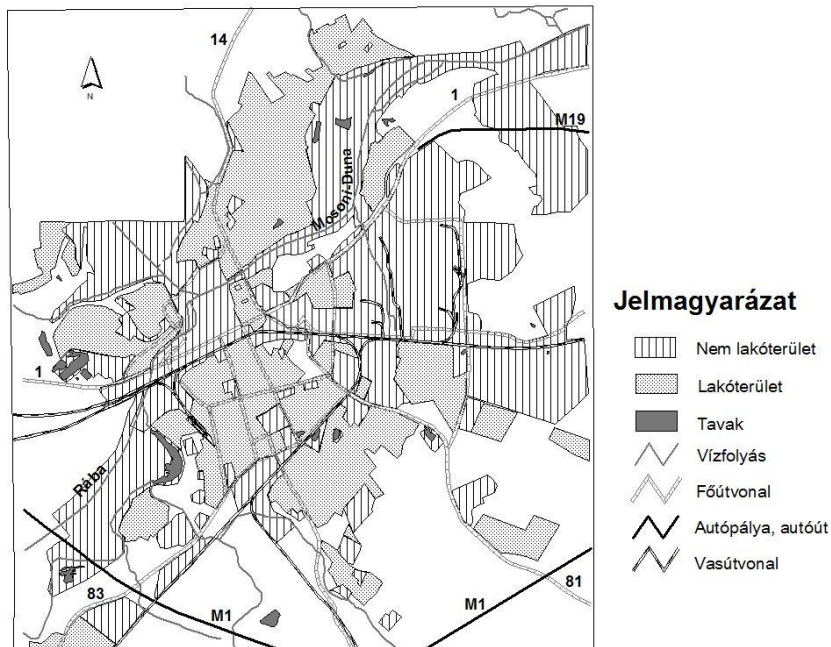
A városok szerkezetét, kezdetben a természetföldrajzi adottságok, később egyre inkább a történeti kifejlődése, központi funkciói és azok változása, esetenként állami, vagy magánérős beruházások és politikai döntések befolyásolták és alakították (*MENDŐL 1963*). Mindezek természetesen hatottak Győr mai szerkezetére, amely összességében abban hasonló a hazai nagyvárosokéhoz, hogy mindazok a funkcionális övezetek előfordulnak, mint a többi hasonló városban, de éppen a fentebb említett befolyásoló okok miatt, több vonatkozásban eltér azoktól (*CSAPÓ 2005*). Az eltérés a lakó- és a nem lakóterületek egymáshoz viszonyított mértékében, valamint az egyes funkcionális övezetek nagyságában, de még inkább arányaiban fogható meg leginkább.

A város beépített területének (ideértve a területhasználat szerint nem annak minősülő zöldterületeket is) nagyjából fele a lakó- és fele a nem lakóterület. Ez utóbbi magasabb, mint a hazai nagyvárosokban (*4. ábra*). Fenti arány egyértelműen összefügg az ipari területek jelentős nagyságával.

Győrnek egyértelműen kijelölhető, viszonylag nagy területre kiterjedő *városközpontja* van. A győri city határainak a meghatározását a nem lakófunkciójú épületek, a különböző központi szerepkörű intézmények elhelyezkedése, és az üzleti, kereskedelmi, szolgáltatási egységek besűrűsödése segítette. A városközpont alapvetően egybeesik a város egykori történelmi magjával, de napjainkban már jelentősen túlnyúlik azon. Határait a Rába, a Mosoni-Duna, az Új Kapu, Új Világ, Gárdonyi Géza, Szent István út, Baross Gábor híd

és a vasútvonal jelöli ki, de a city magában foglalja Újváros keleti részét, a Kossuth Lajos utca-Rába kettős híd-Petőfi híd által határolt területet, valamint a Mosoni-Duna túlsó felén fekvő Széchenyi Egyetem campusát, beleértve a Hédervári és a Rónai Jácint utcák által közrefogott térséget is. A city funkcióját tekintve már nem lakóterület, lakóépületek és lakások ugyan vannak, de fokozatosan kiszorulnak, így a városközpont egyre inkább a különböző központi szerepkörökhez köthető intézményeknek és épületeknek ad helyet. A városközpont sajátossága, hogy funkcionálisan tovább tagolható. Révfülu déli részén van az egyetemi negyed, a Káptalándombon a city szakrális része, ettől délre és keletre a régi városfalon belüli területen a központi üzleti negyed (CBD), ahol a legnagyobb a kereskedelmi, üzleti, pénzügyi és egyéb szolgáltatási egységek sűrűsége, végül a city többi része kulturális, oktatási, igazgatási-hatósági szerepkörű. A győri cityben a beépítés egyértelműen zárt, a vertikális tagozódás nem jelentős. Alapvetően a többszintes zárt épületek jellemzik, közülük sok műemlék.

4. ábra: Lakó- és nem lakóterületek elhelyezkedése Győrben
Figure 4: Location of residential and non-residential areas in Győr

Forrás: saját szerkesztés

Mint a legtöbb nagy- és közép városunkban, Győrben is létrejöttek szubcentrumok, ahol hipermarketek, szakáruházak és bevásárlóközpontok található nagy parkolókkal. Győrben összesen három hipermarket, hat szakáruház és négy bevásárlóközpont épült ki az elmúlt két évtizedben, ezzel Miskolc, Székesfehérvár és Szeged után a negyedik helyen áll, Debrecen és Péccsel holtversenyben (CSAPÓ 2009). A város legnagyobb szubcentruma a 83-as főút mentén, közel az M1-es autópályához alakult ki, ahol a Metro és a Tesco hipermarket, a Baumax, a Bricostore, a Decatlon és a Kika szakáruházak,

valamint a Family Center bevásárlóközpont található. Szintén a városból nyugati irányban kivezető 1-es főút mellett helyezkedik el a Dunacenter, a város legújabb bevásárlóközpontja. Hat éve épült fel Győr legnagyobb bevásárlóközpontja az Árkád, melyben a 120 üzlet mellett Interspar hipermarket és különböző vendéglátóipari egységek találhatóak. A bevásárlóközpont a belváros keleti szélén épült fel, egykori rozsdadövezetben, új szerepkört és egyben lehetőséget adva a városrésznek. Nem messze az Árkádtól, a Fehérvári úton, a Gyárvaros peremén, szintén lebontott régi ipari üzem helyén épült fel az Interspar hipermarket az Office Depot szakáruházzal, ettől délre a Möbelix bútor szakáruház. Végül az Adyváros és a József Attila lakótelep között helyezkedik el a Győr Plaza, ahol 55 üzlet, Cinema City és különböző szolgáltatások találhatóak.

Már említettük, hogy Győr ipari szerepköre a vasút kiépülésétől kezdve mindig jelentős volt. A 19. század végén (1896) kezdett működni a Vagongyár, a mai Rába Vagon és Gépgyár, majd az első világháború előtt a Magyar Ágyúgyár Rt, miattuk épült meg az Iparcsatorna és az ipari vasúti vágányok. A 20. század elejétől pedig Gyárvaros létesült, amely a két világháború között az ún. Győri Program révén további területekkel és üzemekkel gyarapodott. A II. világháborút követően a szocialista iparosítás során nagyon sok ipari üzem és kommunális szolgáltató cég települt a városba. A rendszerváltozást követően hatalmas új ipari területek jöttek létre Győr keleti részén, idetelepült az Audi, kiépült a Győri Nemzetközi Ipari Park, ugyanakkor több, a lakóterületek közelében lévő régi üzemet lebontottak, helyükön bevásárlóközpontok, vagy más funkciójú létesítmények épültek. Azonban több helyen találunk ma is ipari rozsdadövezeteket. Napjainkban Győr funkcionális szerkezetének a sajátossága az, hogy az *ipari terület* igen nagy részét teszi ki a város beépített területének és egyre inkább a település keleti felére összpontosul.

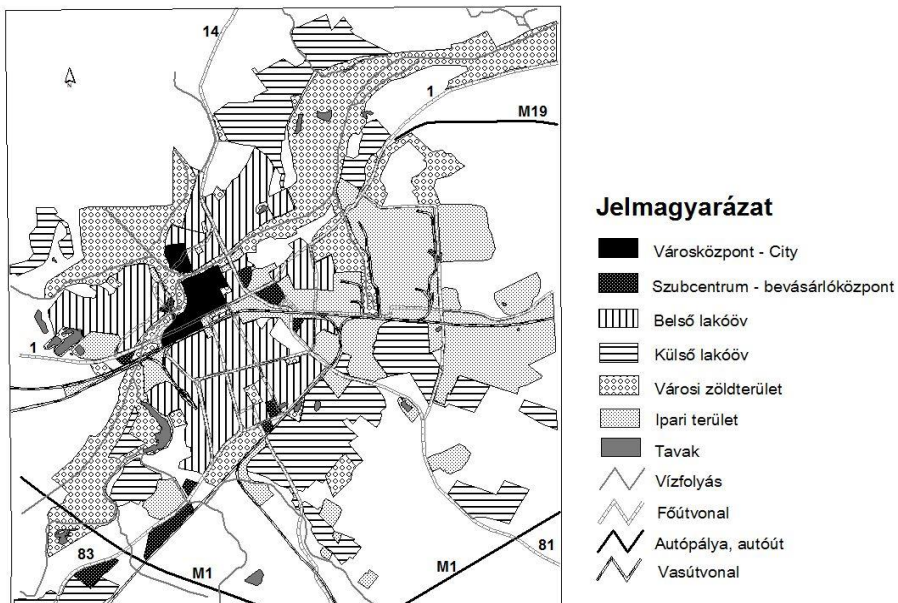
A régi *Gyárvarosban* már kevesebb cég van, mint egykor. Déli részén, illetve Jancsifaluban és a Szalma-telepen ipari- és a szolgáltató cégek közül az E.ON, a Glovita kesztyűgyár, az ÉGÁZ, az AGT Holding, a Cardo Bútorgyár, a Győri Távhő és a Volán telep a legjelentősebbek. Az Iparcsatornától keletre található Győr legnagyobb, összefüggő ipari területe. Itt van az Audi és a Rába és több kisebb cég, mint pl. ProMinent kft, Messer Hungarogáz kft, Ceres Sütőipari kft, Arrabona-Frigo kft. Az Audi napjainkban tovább terjeszkedik kelet felé. A legújabb ipari terület a városban a *Győri Ipari Park*, amely a budapesti vasúti fővonal és a Bábólnára vezető út között létesült. A parkba eddig 103 cég települt be, közülük a nagyobbak: Propex kft, KRAFTEX Hungary kft, NemaK Győr kft, MAN kft, Somogyi Elektronik kft. A Győri Ipari Park volt az első hazánkban, azóta is rendkívül jól prosperál, széleskörű szolgáltatásokat nyújt, helyet kapott benne az Audi Projekt és Oktatóközpont, Szolgáltatóház, valamint hotel és vendéglő is. Napjainkban bővítik, épül az V. ütem.

A fentiekén túl több kisebb ipari terület is található a városban. Ilyen az ipari parktól délre az OVIT-győri villanytelep, a 81-es főút mellett a Hulladékkezelő Központ, Kismegyér és Szabadhegy közötti rész, ahol betonüzem, gépjavitó és szövetkezet van, a GYSEV teherpályaudvartól északra lévő Vámterület, a 83-as főút és a Górédűlő közötti Hulladéklerakó, végül az Újváros déli része, ahol a Víz- és Csatornaművek, a MOGÉP kft, Agro-Klíma kft található többek között. Néhány esetben enklávészerűen maradtak kisebb ipari cégek a belső lakóövekben is, pl. Révfaluban a Szövetség és a Damjanich utcák

között, valamint a belváros keleti részén a Mórícz Zsigmond rakpart és a Türr István utca által határolt területen.

Végül szólni kell a még szép számmal található lepusztult ipari területekről, melyek nyilván a közeljövőben funkcióváltással beépítésre kerülnek. Ilyen rozsdaovezet található a Gyárváros nyugati részén, mely magában foglalja a GRABOPLAST céget, valamint az egykori Pannonbaromfi- és Textilgyárat a Fehérvári út mentén. Sziget városrészen üres, beépítetlen terület van az egykori Növényolajgyár, valamint a Győri Keksz- és Ostyagyár helyén és az Irányi Dániel utcától északra. Szintén rozsdaovezetnek minősül a Széchenyi hídtól keletre eső terület a Mosoni-Duna és a Budai út közötti része, mely napjainkban építési területként van feltüntetve.

5. ábra: Győr funkcionális szerkezete
Figure 5: The functional structure of Győr

Forrás: saját szerkesztés

A városi zöldterület nagysága, de még inkább az aránya, elmarad Sopronhoz, Veszprémhez, vagy éppen Szombathelyhez képest, összességében azonban a hazai megyei jogú városokhoz hasonló. Győr szerencsés abból a szempontból, hogy sok folyója és állóvíze van, melyek városi zöldterületnek minősülnek. Erdő viszonylag kevés van, tulajdonképpen csak a győriek egyik kedvenc kirándulóhelye, a Püspök-erdő és a Szentiványi-erdő sorolható ide. Azonban számos sport- és turisztikai jellegű zöldterület van a településen. Ezek közé tartoznak a folyók mentén lévő csónakházak, szabad strandok, a Vízi Sportcentrum és az Uszoda. A fontosabb sportlétesítmények közül meg kell még említeni a Verseny- és a Fedett uszodát, a Győri Gyógy-, Termál- és Élmenyfürdőt, az ETO Stadiont, a Sportcentrumot, a Sportszarnokot, a Műjégpályát és

a Gokartpályát. Végül e kategóriába tartozik a Xantus János Állatkert is. Összességében sok, de területét tekintve nem jelentős a városban található közparkok, ligetek és parkosított terek száma. Ezek mindegyike a város belső részein található (Bercsényi-, Erzsébet-, Honvéd-, Kiskúti- és Malom-liget, Bisinger sétány, Barátság park, Batthyányi-, Bem-, Eötvös- és Kálóczy-tér). Végül a városi zöldterületet alkotják a temetők is, melyekből a városban hét működő és három bezárt van. Közülük a legnagyobb a Nádorvárosi köztemető, a szabadhegyi Új Köztemető, de van temető Ménfőcsanakon, Bácsán, Révfaluban, Szabadhegyen és Szigeten is (5. ábra). A város zöldterületei az elkövetkező években minden bizonnyal gyarapodni fognak, hiszen 2017-ben Győr rendezte az Európai Ifjúsági Olimpiai Fesztivált.

Mint azt korábban megállapítottuk Győrben a *lakóterületek*, nagyjából a felét teszik ki a város beépített területének. A lakóterület egyik része a városközpontot nagyjából körbevevő *belső lakóöv*, amelyhez Révfa, Gyárvaros és Jancsifalu lakórészei, Adyváros, Marcalváros, Nádorváros, Gorkijváros, Sziget, az Újváros nagy része és a Mosoni-Duna, Széchenyi híd, vasútvonal, Újkapu és Gárdonyi Géza utcák által határolt terület tartozik. A belső lakóövben a lakóházakon kívül viszonylag sok, elsősorban oktatási-, kulturális-, egészségügyi intézmény, illetve kereskedelmi és vendéglátó-ipari létesítmény található, de előfordul néhány szálloda és irodaház is, melyek közül mindenképpen ki kell emelni az egykori Frigyes laktanya átépítésével kialakított nagyon szép Leier City Centert. A belső lakóöv általában városias, vagyis zárt és vertikálisan tagolt, jellemzően többszintes tömbös, többszintes zárt és földszintes zárt beépítésű, de az Újvárosban, Szigeten, a Gyárvarosban és Révfaluban több helyen családi házak vannak.

A lakóterületek másik, nagyobbik részét a *külső lakóöv* alkotja. Ide egyrészt a városhoz csatolt egykor önálló falvak, Bácsa, Újbácsa, Gyirmót, Ménfőcsanak, Pinnyéd, Győrszentiván tartoznak, de a külső lakóöv része Likócs, Szabadhegy, Kismegyer, Sárás, valamint az összes, egyre inkább állandóan lakottá váló egykori zártkert. A külső lakóöv sokkal tisztábban lakófunkciójú, mint a belső. Beépítése jóval hézagossabb, lazább, és a József Attila lakótelepen kívül vertikális tagozódás sem gyakori. Többségében a családi házak jellemzik, de esetenként előfordulnak többszintes tömbházak, sorházak, és ide épültek a lakóparkok is.

ÖSSZEGZÉS

Győr a történelmi korok eltérő kihívásaira funkcióinak folyamatos megújításával válaszolt. A város alaprajza zárt, egységes körvonalakkal rendelkezik. A település történeti magja – Belváros, Újváros, Sziget és Révfa – a várostest északi harmadában helyezkedik el. Közülük a belváros derékszögű utcarendszere nem római eredetű, az a középkorból származik. A XX. századi alaprajzi bővülés – a város területének mintegy kétharmada – a folyóktól távoli, tőlük DK-re fekvő magas, az árvizektől már nem veszélyeztetett területeken ment végbe.

Győr beépítése alapvetően városias, de sajátos módon – ellentétben a dunántúli közép- és nagyvárosokkal – kisebb a beépítés horizontális zártsága, ugyanakkor nagyobb annak vertikális tagozódása. A beépítési típusok közül legnagyobb a családi házas aránya, jelentős a többszintes tömbös, ellenben a villaszerű, a hézagos földszintes és a sorházas beépítés nem, vagy alig jellemző.

Győr funkcionális szerkezete a nagyvárosokra jellemző. A city markáns és nagy kiterjedésű, és részekre tagolható. Négy nagy, periférikus bevásárlóövezet van a városban, melyek részben elvonták a városközpont kereskedelmi funkcióját. Hatalmas az ipari terület nagysága, igazolva a város országos jelentőségű ipari szerepkörét. A lakóterületek közül a külső lakóöv a jelentősebb, amit elsősorban a városhoz csatolt nagyszámú település magyaráz.

IRODALOM

- BECSEI J.** (1983): Békéscsaba, Békés, Gyula és tanyavilágának település morfológiája. – Akadémiai Kiadó, Budapest, 208 p.
- BELUSZKY P.** (2003): Magyarország településföldrajza. Általános rész. – Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 568 p.
- BULLA B. – MENDŐL T.** (1999): A Kárpát-medence földrajza. – Lucidus Kiadó, Budapest, 420 p.
- BORBÍRÓ V. – VALLÓ I.** (1956): Győr város építéstörténete. – Akadémiai Kiadó, Budapest, 324 p.
- CSAPÓ T.** (2004): Néhány gondolat a hazai városok beépítéséről. – Területi Statisztika VII. évf. 4. szám. Budapest, pp. 332-351.
- CSAPÓ T.** (2005): A magyar városok településmorfológiája. Savaria University Press, Szombathely, 204 p.
- CSAPÓ T.** (2009): Hypermarkets, specialised stores and shopping centres in the Hungarian towns and cities. In.: Csapó T.-Kocsis Zs. (szerk.). A közép- és nagyvárosok településföldrajza. University Press, Szombathely, pp. 90-109.
- CSÉFALVAY Z.** (2008): Kapuk, falak, sorompók. A lakóparkok világa. Gondolat Kiadó, Budapest, 300 p.
- FATAY T.** (2011): Győr – Városépítés és városrendezés 1945 és 1986 között. – A Galgóczi Erzsébet Városi Könyvtár kiadványa, Győr, 210 p.
- GECSÉNYI L. – GÖCSEI I.** (1985): A felszabadult Győr 40 éve. Győri Tanulmányok 6. pp. 9-93.
- GYŐRI R.** (1999): Térszerkezeti változások a polgárosodó Kisalföldön. - Tér és Társadalom 1999/4. pp 77-106.
- HAMMER GY.** (1936): Győr városföldrajzi tanulmány. – Győr Szabad Királyi Város kiadása, Győr, 106 p.
- KASZA S.** (2002): Győr a XXI. század küszöbén. – Ceba Kiadó, Budapest, 329 p.
- LENNER T.** (2013): A Vas megyei ipari parkok és közlekedési kapcsolataik térszerkezeti vonatkozásai. In: Kiss É. (szerk): A hazai ipari parkok különböző dimenzióban. Dialóg Campus Kiadó Budapest-Pécs, pp. 162-182.
- LOVAS E.** (1940): Győr város kialakulásának vázlata. Győri Kalendárium.
- MENDŐL T.** (1963): Általános településföldrajz. Akadémiai Kiadó Budapest, 465 p.

- WINKLER G.** (1998): Győr városszerkezetének történeti jellegzetességei. In.: Tanulmányok Koppány Tibor hetvenedik születésnapjára. Országos Műemlékvédelmi Hivatal, Budapest. pp. 531-544.
- WINKLER G. – KURCSICS L.** (1998): Győr 1539-1939. – Műhely Folyóiratkiadó Közhasznú Társaság, Győr, 286 p.
- Nagyvárosok belső tagozódása** – Győr 2003. KSH Győr-Moson-Sopron megyei Igazgatósága